

RAPPORT # 7

HUMANIORASTRATEGIER
I SVERIGE

humtank

Innehåll

Humaniorastrategier i Sverige	3
Befintliga strategier för humaniora	8
Utbildning och utbudsstrategi	11
Anställningsbarhet.....	14
Tvärvetenskapliga satsningar	15
Profilarbete och profilering.....	18
Kommunikation och publicering	20
Samverkan	25
Utmaningar.....	28
Ett föränderligt samhälle behöver en stark humaniora – avslutande ord	30
Rapporten sammanfattad i några frågor	33

Det viktigaste strategiska arbetet tror jag till stora delar återstår, det handlar om att utveckla och kommunicera värdet av humaniora i en föränderlig värld.

- Enkät svar, Lunds universitet¹

HUMANIORASTRATEGIER I SVERIGE

Utvecklingen och förutsättningarna för humaniora ser mycket olika ut i Norden, både mellan och inom länderna. I början av 2020-talet kan Oslos respektive Köpenhamns universitet sägas stå för två ytterligheter, som båda manar till eftertanke för svenska lärosäten och forskare.

Universitet i Oslo presenterade hösten 2020 en ambitiös och uppfordrande strategi för lärosätets humanistiska forskning och utbildning. Man tar sig an frågan hur humaniora ska bidra till att lösa de utmaningar samhället står inför under 2020-talet och tar samtidigt hänsyn till humanioras svagare ställning i relation till andra vetenskapsområden. Strategin presenterades nationellt i *Morgen-*

bladet under rubriken ”Samfunnet trenger et sterkt humaniora”.² Humaniora framhålls här som en samhällsnyttig nödvändighet.

I Danmark är den styrande uppfattningen en annan. En omläggning av universitetspolitiken har lett till omfattande nedskärningar. Det dominerande universitetet, Köpenhamns, planerade under hösten 2021 att dra in var fjärde studieplats inom humaniora – detta trots att antalet studieplatser redan minskat med 30 % sedan 2013. Nedskärningarna inom humaniora är betydligt större än inom andra vetenskapsområden. De motiveras utifrån argument om anställningsbarhet: bland nyexaminerade universitetsstudenter sägs arbetslösheten vara som störst bland humanister.³

Var befinner sig svensk humaniora? Talet om humanioras kris är i mångt och mycket en myt, även om det finns hotade och utsatta ämnesmiljöer. Humaniora i Sverige har vuxit under lång tid, är framgångsrik och står stark; dock skiljer sig villkoren åt, särskilt mellan större och mindre lärosäten.⁴ Trots att humaniora historiskt haft svårt att hävda sin legitimitet,⁵ är numera de flesta aktörer med inflytande över svensk universitetspolitik överens

om att humaniora behövs. Vi tycks vara inne i en ny kunskapspolitisk epok, där humanioras bidrag till samhället framträder tydligare och bättre kommer till sin rätt.⁶ Så sent som våren 2022 sa exempelvis utbildningsminister Anna Ekström följande: "För mig är ett universitet utan de humanistiska ämnena och ett samhälle utan humanistisk bildning [...] ett samhälle som jag inte vill leva i".⁷

För Humtank, vars mål är att stärka humanioras villkor och påvisa områdets relevans och bärkraft i samhället, är detta naturligtvis glädjande. Humtank har sedan starten framhållit att varje samhällsfråga har en humanistisk dimension,⁸ och inget i vår samtid tyder på att detta motto bör revideras. Samtidigt står det klart att varken högskolepolitiska aktörer eller lärosätena själva har ett tydligt utvecklat språk eller ett explicitgjort tänkande kring *varför* humaniora behövs och *hur* området kan utvecklas. Dess existens och verksamhet är ofta förgivettagen, och utanför lärosätena är det få som kan redogöra för humanioras bidrag till samhället. Det är olyckligt, eftersom det politiska klimatet kan komma att förändras, också hastigt. Om, eller när, humaniora ifrågasätts, bör lärosätena kunna

peka på vilka funktioner den fyller i samhället, alltså att peka på exakt varför "samfunnet trenger et sterkt humaniora". Ett strategiskt tänkande för humaniora behövs. En del finns redan – men vad?

Denna rapport handlar om de strategier och det tänkande kring humaniora som finns vid de svenska lärosäten som bedriver undervisning och forskning i humaniora. Vi har sökt kartlägga i vilka avseenden sådana strategier existerar, och vad de i så fall består av. Som redovisas nedan visar vår undersökning att de flesta lärosäten i Sverige saknar en antagen strategi för humaniora. De mindre lärosätena har övergripande strategier, men formulerar inte sådana för enskilda vetenskapsområden. Sålunda saknas ofta även strategier för naturvetenskap och medicin. En utgångspunkt för våra resonemang är dock att humaniora oftare än andra vetenskapsområden avkrävs ett klagörande över vilken nytta man tillför samhället. Humaniora åläggs en särskild skyldighet att förklara sitt existensberättigande för medborgare och makthavare, inte minst eftersom det är väl belagt att allmänhetens uppfattning om humanioras innehåll och värde är vag.⁹ Här kan återigen det danska

exemplet mana till eftertanke. Det vetenskapsområde som utsätts för näst mest nedskärningar vid Köpenhamns universitet är det naturvetenskapliga. Anställningsbarheten för nyexaminerade naturvetare är inte särskilt mycket bättre än för humanister.¹⁰

Vi menar inte att varje lärosäte bör ta fram specifika strategidokument i paritet med Oslos, utan vill istället uppmuntra till ett *strategiskt tänkande* som på ett eller annat sätt syftar till att stärka humanioras ställning och både påvisa och öka dess samhälleliga betydelse. Strategidokument kan fylla en funktion, men riskerar som alla framåtblickande måldokument att bli något floskelartade och möjligen även förskönande.¹¹ Svårigheter och utmaningar förbigås lätt i dokument av denna typ. I Sverige har de stora lärosätena strategier för humaniora. De tar alla upp högkvalitativ undervisning inom humaniora som ett centralt mål, men undgår samtidigt att påpeka att studentpengen är för låg för att förverkliga målet.¹² I den här typen av visionära dokument finns mindre plats för politik. Ett strategiskt tänkande kan däremot inrymma även utbildningspolitiska ambitioner.

Under hösten 2021 skickade Humtank ut en enkät till de 14 svenska lärosäten som ingår i tankesmedjan. Enkäten bestod av tio frågor med möjlighet till frisvar utan längdbegränsningar. Frågorna var i huvudsak relativt öppna, med undantag av två frågor som relaterade mer direkt till Universitetet i Oslos strategi. Enkätens primära syfte var att skapa en bild av det strategiska tänkande som finns vid lärosätena, men också att inspirera till att påbörja eller intensifiera arbetet med ett sådant tänkande. Vi fick svar från 13 lärosäten:

- Göteborgs universitet
- Karlstads universitet
- Linköpings universitet
- Linnéuniversitetet
- Lunds universitet
- Malmö universitet
- Mittuniversitetet
- Mälardalens universitet
- Stockholms universitet
- Södertörns högskola
- Umeå universitet
- Uppsala universitet
- Örebro universitet

I de flesta fall besvarades enkäten av dekaner eller personer på motsvarande positioner (tillförordnad dekan, akademichef). Vi sammanställde deras svar och identifierade ett antal teman. Dessa analyserade vi i jakt på likheter och skillnader. Därefter har vi gjort framför allt två saker: För det första har vi läst befintliga strategidokument och ställt dem i relation till svaren i enkäterna. För det andra har vi sökt tolka hur enkätsvaren relaterar till de centrala teman, prioriteringar och visionsbegrepp som präglar Sveriges nationella universitetspolitik. Till dessa hör samverkan, profilering, internationalisering och andra normativa uttryck som pekar ut den önskvärda universitetspolitiska riktningen, så som den fastställs via återkommande forskningspropositioner. Propositionerna kan sägas utgöra tidsdokument som visar hur omhuldade visionsbegrepp kommer och går. De tjänar också som värdemätare och indikatorer på vart vindarna blåser – bland annat ifråga om den humanistiska kunskapens angelägenhet framgent.¹³

Rapporten inleds med en beskrivning av de explicita humanistiska strategier, i form av strategidokument, som redan finns. Lejonpar-

ten består sedan av en genomgång av de återkommande teman och problem som lyfts fram i enkätsvaren, och som visar på de olika arbeten som pågår ute på lärosätena. Vi rör oss från utbildning till forskning och samverkan, även om dessa tre verksamheter inte så lätt går att hålla isär. De utbildningsområden vi tar upp är *utbud och sammansättning av undervisningen* och frågan om *anställningsbarhet*. Därefter följer ett antal teman som rör forskning och som relaterar till universitetspolitiska visionsbegrepp såsom samhällsutmaningar, profilering och internationalisering. Rapporten behandlar här sådant som berör *tvär- och mångvetenskap, profilerarbete* samt *forskningskommunikation och publicering*. Efter det tar vi upp olika former av *samverkan*, för att därefter ta upp ett antal utmaningar och fador som enkätrespondenterna lyft fram i arbetet med att formulera humaniorastrategier och explicitgöra humanioratänkande, innan vi avslutar med en mer reflekterande del där vi diskuterar flera centrala punkter i enkätsvaren utifrån Humtanks synvinkel.

Slutligen finns en kort summering av rapportens resultat, samman-

fattad i ett antal frågor. Rapporten presenterar sålunda inga bestämda slutsatser och rekommendationer, utan lyfter istället ett antal frågor som enkätsvaren från lärosätena väcker. Hur skulle en humanistisk strategi för ett mindre lärosäte kunna se ut? Hur kan lärosätena formulera strategier som lyfter fram humanisters anställningsbarhet? Hur kan strategier formuleras som förenar anställningsbarhet med humaniora som bildning och humaniora som svar på samhällsutmaningar? Hur ska man agera för att upprätthålla de starka ämnesmiljöer som krävs för

tvärvetenskaplighet? Hur ska humanister kunna sprida sin forskning både i det omgivande svenska samhället och i ett internationellt forskningssammanhang? Hur kan humanister formulera strategier som erövrar samverkansbegreppet? Hur, slutligen, kan vi kommunicera värdet av humaniora i en föränderlig värld?

Vår förhoppning är att frågorna och reflektionerna kring dessa ska inspirera lärosäten som vill inleda ett strategiskt arbete utifrån de prioriteringar de har och de villkor de lyder under.

BEFINTLIGA STRATEGIER FÖR HUMANIORA

I enkäten frågade vi först om lärosätet hade någon explicit formulerad strategi för humaniora i stort, och här efter om det alternativt fanns skrivna delstrategier av mindre räckvidd för området, till exempel för publicering, internationalisering, vetenskapliga profiler etcetera. Majoriteten av lärosätena, sammanfallande med alla de nio mindre lärosätena, besvarade den första övergripande frågan med ett mer eller mindre rakt nej. De fyra större universiteten, Uppsala, Stockholm, Göteborg och Lund, har däremot antagna strategidokument för humanistisk fakultet, i Lunds fall för fakulteterna för humaniora och teologi, och i Uppsalas för tre olika fakulteter som alla har varsitt strategidokument. Vi återkommer till dem.

Flera av de som svarade nej förklarade det på organisatoriska grunder. Vid Örebro är humaniora litet och ingår i institutionsbildningar tillsammans med andra områden. Andra lärosäten, såsom Mittuniversitetet, Linköping och Malmö, har strategier för fakulteter som inbegriper humanistiska och andra ämnen. Det är då mindre görbart eller önskvärt att ha en strategi för

de humanistiska ämnena specifikt. Det verkar alltså krävas en väl tilltagen humanistisk miljö för att ett explicit strategiskt tänkande överhuvudtaget ska ta form. Om hypotesen stämmer är Södertörn en intressant avvikelse. Lärosätet tillhör de mindre, men har en tydlig humanistisk prägel. Här finns två relativt stora humanistiska mångvetenskapliga institutioner (i relation till lärosätets hela storlek med fyra institutioner), som dock inte har tagit fram en explicit strategi för området eller för endera av institutionerna i fråga.

Bland skrivna delstrategier av mindre räckvidd nämns framför allt sådana för publicering, internationalisering, språk och rekrytering, men även för digital humaniora, kommunikation av forskningsresultat, för att ge några exempel. Några enstaka lärosäten lyfter fram andra delstrategier. Uppsala och Umeå framhåller nationellt ansvar, alltså den upplevda skyldigheten att upprätthålla vissa mindre humanioramiljöer som saknas på andra lärosäten, såsom egyptologi och forskning kring Sápmi och samiska. Lund lyfter fram ett stort humanistlaboratorium samt att de har infört ett råd för nyttiggörande av forskning vid fakulteterna för humaniora

och teologi. Södertörn har tänkt på ett annat intressant sätt, då fakultetsnämnden tagit fram några ”ställningstaganden” om (hittills) tre centrala begrepp som ska vägleda verksamheten: medborgerlig bildning, mångkulturalitet och kollegialitet som styrform. De två första har förstås stor betydelse för både forskning och undervisning inom humaniora.

Flera lärosäten svarar att delstrategier utformas antingen på institutions- eller lärosätetsnivå. Områdesspecifika delstrategier är ovanliga, vilket kan förklara bristen på sådana centrala strategier för humaniora som gäller anställningsbarhet, kritiskt tänkande, extern finansiering, forskarutbildning eller relationer till professionsutbildningar. Även enkätfrågornas formuleringar kan ha betydelse. Vi frågade nämligen också om det pågick diskussioner om mål och syften med humaniora. Av svaren framgår att det fortgår ett omfattande strategiskt tänkande på såväl stora som små lärosäten, på fakultetsnivå, på lärosätetsnivå och på institutionsnivå. Det finns en stor medvetenhet om de utmaningar humaniora står inför och det förs många intressanta diskussioner om hur humaniora kan utvecklas. Vi återkommer till flera av dem nedan.

Vad är en strategi? Oslo-initiativets svar är detta: att formulera tankar om hur humanioras vetenskapliga ställning kan stärkas, hur humanioras bidrag till och relevans för samhället kan tydliggöras för allmänheten och hur ramar kan skapas för att bedriva högkvalitativ forskning och undervisning. De fyra lärosäten som har en antagen explicit strategi har resonerat i liknande banor. Vidare framkommer i deras strategier, liksom i flera andra lärosätens svar, tankegångar som syftar till att hävda sig i konkurrensen mellan lärosäten nationellt och globalt. Sådant strategiskt arbete är viktigt men inget vi tar upp i den här rapporten. Vi förbigår också sådant som finns i strategier som rör arbetsmiljö och hållbarhet, som inte är specifika frågor för humaniora.

De antagna humaniorastrategier som finns är av olika omfattning och har olika upplägg. Lunds, Göteborgs och Stockholms universitet betonar alla tidigt två saker: kritiskt tänkande och anställningsbarhet. Göteborgs humanistiska fakultet konstaterar inledningsvis att det viktigaste uppdraget är att utveckla och förmedla ny kunskap inom området, men att uppdraget också rymmer kritisk reflektion kring människan och samhället,

med formuleringar om ”den framtida arbetsmarknaden” och om behovet att ”slå vakt om kritiskt tänkande”.

Strategidokumentet visar också olika vägar för att nå målen. Inom utbildningen måste viktiga överväganden göras om utbudet både till form och innehåll – att ha en ”utbudsstrategi”, som Göteborgs universitet skriver, eller ett brett utbud för många studentkategorier, som vid Lunds universitet. Behovet av att fördjupa samarbeten och integration på fakultetsnivå och gentemot till exempel lärarutbildningen tas också upp. Inom forskningen lyfts bland annat behovet av tvärvetenskap och ämnesöverskridande samarbeten fram, dels som något som utvecklar forskningen och höjer kvaliteten, dels som en överlevnadsfråga för många mindre miljöer, inklusive forskarutbildningar även vid större lärosäten.

Publiceringsstrategier framstår som viktiga, och internationalisering är väsentligt. Samverkan och samarbeten med andra lärosäten ges en självklart framträdande plats. Allt detta är mycket viktigt även i Uppsalas tre strategier, som dock har ett mer konkurrensdrivet perspektiv; strategierna handlar i högre grad än hos de andra läro-

sätena om hur fakulteterna kan förbli ledande eller bli mer konkurrenskraftiga i relation till det svenska och internationella forskarsamhället. Anställningsbarhet är dock en väsentlig punkt även i den historisk-filosofiska fakultetens dokument, liksom behovet av att synliggöra humanioras betydelse för ett hållbart samhälle.

Det är knappast en slump att de fyra stora lärosätena har strategidokument.¹⁴ Av enkäterna framgår att mindre lärosäten inte betraktar humaniora som avskilt från andra ämnesområden eller professionsutbildningar, såsom samhällsvetenskap eller lärarutbildningen. Det gör det förstås svårare, och kanske också mindre meningsfullt, att ta fram specifika humaniorastrategier. På några universitet – Örebro och Mälardalens – framstår humaniora som en så liten eller marginaliserad miljö att den inte varit strategiskt prioriterad.

UTBILDNING OCH UTBUDSSTRATEGI

Utbud och sammansättning av utbildningar är en väsentlig fråga för varje humanistisk utbildningsinstans – inte minst i relation till framtidens kunskapsbehov och arbetsmarknad.¹⁵ Många lärosäten lyfter fram en rad olika utmaningar som kretsar kring små ämnens möjligheter att få genomslag eller alls överleva. Den enorma ämnesbredd som ryms under begreppet humaniora medför att många ämnen har få antal anställda forskare och lärare och små studentvolymmer. Med dagens finansieringsmodell, där finansiering av utbildning på både grund- och avancerad nivå baseras på antal registrerade studenter och avklarade högskolepoäng, blir små ämnen dyra.¹⁶ I praktiken medför det att ”många miljöer är för små för att ’bära sig’ och måste kompenseras genom andra ämnen” (Göteborg). Detta resulterar i en svagare ekonomi och sämre förutsättningar och ”kan ibland skapa lägre ’status’ för dessa ämnen” (Linköping), vilket kan göra exempelvis rekrytering problematiskt (Mälardalen; Södertörn).

Ett problem som lyfts fram av flera lärosäten är att många hu-

manistiska ämnen har relativt få eller inga egna programstudenter. Många studenter inom dessa ämnen läser fristående kurser, vilket kan göra ämnena sårbara och försvårar långsiktiga satsningar (Linköping), eftersom kursstudenter minskar prestationsgraden (Göteborg). Örebro pekar på att många studenter där läser humaniora framför allt inom ramen för lärarprogram, vilket anses skulle behöva vägas upp med mer ”ämne-teoretisk utveckling”.

Ett strategiskt förhållningssätt som lyfts fram i detta sammanhang är att sträva ”mot att fler humanioraämnen ingår i eller driver egna programutbildningar på grund- och avancerad nivå” (Linköping). Exakt hur man går tillväga för att uppnå detta, och om man strävar efter att ingå i eller driva egna program, varierar, och beror på vilka förutsättningar som finns på lärosätet. Större lärosäten har ett betydligt bredare utbud av egna programutbildningar i humanistiska ämnen. Det är dock tydligt att studenttillströmning och -genomströmning är en utmaning för humanistiska ämnen på såväl stora som små lärosäten.

Ett intressant exempel på denna strategiska hållning är utvecklingen av tvärhumanistiska kan-

didatprogram,¹⁷ antingen i form av så kallade kulturvetarprogram, "liberal arts" eller mer renodlat som "humanioraprogram". I enkätsvaren lyfter endast Karlstads universitet fram sitt Kulturvetarprogram,¹⁸ men liknande program, som i flera fall också inkluderar samhällsvetenskapliga ämnen, finns också vid flera andra lärosäten, såsom Linné, Stockholm, Göteborg och Uppsala.¹⁹ Linnéuniversitetets internationella masterprogram, "Koloniala och postkoloniala studier",²⁰ vilket också framhävs i universitetets enkätsvar, är ett bra exempel på liknande programbildningar på avancerad nivå. Humtank har också tidigare lyft fram sådana programbildningar som "en potentiellt viktig framtida väg för humaniora",²¹ och rekommenderat att "[ö]ka antalet utbildningar inom svensk högskola som bygger på en Liberal Arts-princip".²²

Exakt hur dessa program är uppbyggda och marknadsförs varierar, men alla lanseras explicit som yrkesrelevanta. Till exempel inleds Karlstads universitets presentation av Kulturvetarprogrammet med orden: "Vill du förbereda dig för ett jobb inom kultursektorn? Då är det Kulturvetarprogrammet du skall läsa!"²³ Alla är vidare kon-

struerade som paraplyprogram som rymmer en stor del av den humanistiska ämnesbredd som erbjuds vid universitetet. Studenter läser i de flesta fall först en eller två terminer gemensamma ämnen, varefter de ges möjlighet att fördjupa sig i ett av universitetets humanistiska ämnen. Specifikt vilka ämnen studenter kan välja som huvudområde eller breddning beror dels på universitetets utbud, dels på programmets fokus. Vid både Karlstads och Stockholms universitet inkluderas också samhällsvetenskapliga ämnen, såsom statsvetenskap och socialantropologi, bland möjliga fördjupningar eller huvudområden. Flera av programmen inkluderar dessutom en termin praktik²⁴ eller ytterligare programgemensamma kurser under programmets senare terminer.

Tvärhumanistiska program är också en strategi för att minska den sårbarhet och kortsiktighet som ett stort beroende av enbart fristående kurser anses medföra. Genom att försöka öka mängden programstudenter kan större förutsägbarhet skapas för humaniora i stort, om än inte nödvändigtvis för enskilda ämnen. Att inkluderas bland möjliga ämnesval inom ett program kan bidra till att synliggöra små ämnen för studenter som

annars inte tänkt på att studera eller ens känt till just dessa ämnen. Därmed kan programinkludering medföra en viss ökning i studenttillströmningen till några små ämnen. Viktigt är vidare att flera tvärvetenskapliga program inkluderar ämnen som inte vanligtvis rymms inom traditionella läraryrkesprogram, till exempel filmvetenskap och teatervetenskap. Även om program inte gör alla små ämnen "lönsamma", kan särskilt kulturvetar- och liberal arts-program tänkas medföra ökad studenttillströmning till humaniora, genom att man attraherar studenter som vill arbeta inom kultursektorn, men som inte skulle välja ett traditionellt humanistiskt kandidatprogram.

En annan strategi som lyfts fram som svar på de humanistiska ämnenas utmaningar innebär, intressant nog, att *inte* satsa på programutbildningar. Så lyfter Linnéuniversitetet fram en medveten satsning på kurser *utanför* både traditionella programstrukturer och tvärhumanistiska eller tvärvetenskapliga utbildningsprogram. Strategin är istället att satsa på fristående kurser och sommarkurser, särskilt på distans. Viktigt är att satsningen riktar sig mot en annan studentgrupp än den vanliga målgruppen för humanistiska

programutbildningar. Som del av ett större fokus på "det livslånga lärandet" vill man genom mer flexibla strukturer "underlätta för yrkesverksamma och äldre studenter som redan har erfarenhet av högre utbildning att studera vid [universitetet]" (Linné). Lärosätenas olika förutsättningar är alltså en avgörande faktor för vilka strategier som anses vara lämpliga svar på de utmaningar som följer av små miljöers lågastudenttillströmning och -genomströmning.

Även om vissa lärosäten framhåller ökande grad av distansstudier som ett problem (Göteborg), är det också tydligt att distansstudier på flera lärosäten ingår som del av en strategisk satsning mot att öka studentantalet genom att rekrytera äldre och yrkesaktiva studenter. Sådant brukar benämnas som "livslångt lärande" eller "fortbildning" (Umeå; Uppsala) och kopplas i Umeås enkätsvar explicit till frågan om studenters anställningsbarhet.

ANSTÄLLNINGSBARHET

Frågor om anställningsbarhet, arbetsmarknad och arbetslivsanknytning i utbildningen är viktiga inom alla områden. Följaktligen har Humtank tidigare belyst dessa frågor inom humaniora.²⁵ Tematiken är fortsatt angelägen. Exemplet ovan med Köpenhamn visar att anställningsbarhet är en väsentlig fråga för humaniora. Det fanns för tiotalet år sedan liknande tongångar i Sverige – debattinlägg i vilka påstods att humanistiska studier är en börda för samhället och att den unga studenten kastar bort sitt arbetsliv och sin framtid på att läsa humaniora.²⁶ Som framgått är anställningsbarheten och undervisningens koppling till arbetsmarknaden centrala också i de antagna strategidokumentet vid de större lärosätena (men inte i Oslos fall, där dessa aspekter saknas).

Med detta sagt är det intressant att de flesta enkätsvaren inte talar om anställningsbarhet eller arbetsmarknad. Endast Lund och Umeå lyfter fram anställningsbarhet som en viktig faktor för humanioras betydelse och ställning. För Humtank är detta utfall anmärkningsvärt, då frågor om anställningsbarhet och koppling till arbetsmarknaden

enligt vår mening borde vara centralt för utvecklingsarbetet. Vi tror att humanister har allt att vinna på att argumentera för att humanistiska kompetenser har en naturlig plats på arbetsmarknaden. Lunds universitet publicerade 2021 en rapport baserad på en omfattande enkätundersökning om alumners nytta av studier i humaniora och teologi, med särskilt fokus på arbetsmarknad och arbetslivskoppling.²⁷ Resultaten var entydiga och visade att anställningsbarheten var hög, att schablonbilden av en svag koppling mellan humaniora och arbetsmarknad är felaktig och att anställningsbarhet inte skapas på bekostnad av de kompetenser som värdesätts inom humaniora, såsom bildning och kritiskt tänkande. En viktig slutsats är därför att det är möjligt att bejaka *både* anställningsbarhet *och* humanioras roll för att utveckla individ och samhälle genom att odla kritiskt tänkande, bidra till livslångt lärande och fostra demokratiska medborgare, saker som betonas i enkäterna och som också är centrala i befintliga strategidokument.

TVÄRVETENSKAPLIGA SATSNINGAR

Tvärvetenskapliga satsningar ligger i tiden. Inom universitetspolitiken betonas allt mer stora frågor av global relevans, som de akademiska institutionerna och deras vetenskapsområden – i samverkan med andra – behöver sörja för att lösa, eller åtminstone ta sig an. Mindre vikt läggs vid vetenskapsområdena som sådana. Denna tendens är tydlig i den senaste forskningspropositionen från slutet av 2020: ”Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige”.²⁸ Den präglas av vår tids fokus på innovation och nyttiggörande av forskning, och innehåller därmed breda men tematiska satsningar på utmaningsdriven forskning.²⁹ Humaniora omtalas här i princip genomgående tillsammans med samhällsvetenskap. Båda områdena sägs bidra med angelägen kunskap om människa, kultur och samhälle, vilket ses som centralt för förståelsen av de viktiga samhällsutmaningarna. Detta kan tolkas som en rörelse mot en mer integrativ förståelse av humanvetenskaperna, som betonar vikten av tvärvetenskaplighet.

Också i Universitet i Oslos humaniorastrategi betonas vikten

av tvärvetenskapliga satsningar. Det mer traditionella disciplinära arbetet ska fortgå och förbättras, men universitetet ska arbeta och vara öppet för att etablera tvärvetenskapliga förbindelser. Det ska över tid också finnas minst en stor tematisk satsning där kärnan är humaniora. Därutöver nämns satsningar på integrativ humaniora såsom medicinsk humaniora, miljöhumaniora och digital humaniora som ett sätt att vidareutveckla humaniora vid universitetet.

Integrativ humaniora har varit ett av de mer tongivande begreppen inom den svenska humanioradebatten på senare år. Den bygger på idén om en ny, offensiv humaniora som tar form i konstellationer mellan, snarare än inom, traditionella disciplinbildningar.³⁰ Det har lett till uppkomsten av tvärgående kunskapsmiljöer som nya inslag i en humanistisk infrastruktur.³¹ Den integrativa humaniorans attraktionskraft har sin förklaring: den grundläggande drivkraften är viljan att bidra till nödvändiga samhällsförändringar som följer av bland annat FN:s mål för hållbar utveckling samt Parisavtalet.³² Det är också i den meningen som strategin vid Universitet i Oslo använder begreppet.

I enkäten frågade vi specifikt

lärosätena hur de förhåller sig till Oslos formuleringar om tvärvetenskaplighet och integrativ humaniora. I stort sett samtliga enkätsvar tar också upp betydelsen av tvärdisciplinära vetenskapliga samarbeten. Det kan röra sig om större forskningsprojekt eller om mindre samarbeten mellan enskilda forskare. Inom Norden används ibland tvärvetenskap som ett paraplybegrepp för olika slags samarbeten mellan vetenskapliga discipliner. Om interaktionen mellan forskare från de olika disciplinerna är stor – teorier utbyts, bryts och utvecklas i kontakt – kan det leda till att nya ämnen tar form. Vi kan då tala om interdisciplinär tvärvetenskap som exempelvis genusvetenskap. Om interaktionen är mindre kan vi istället benämna det multidisciplinär tvärvetenskap eller mångvetenskap. Ett exempel är forskningscentra och -institut där det inte är utvecklandet av gemensamma teorier och metoder som är det centrala utan att en samhällsfråga blir belyst utifrån olika disciplinära perspektiv.³³

Linköpings, Lunds och Malmö universitet, liksom Linnéuniversitetet, Mittuniversitetet och Södertörns högskola, specificerar att de tvärvetenskapliga elementen i Oslostrategin är extra relevanta för deras lärosäten. Flera lärosäten

nämner också att de har ett strategiskt tänkande kring etablerandet av integrativa och tvärvetenskapliga miljöer. För de flesta är tvärvetenskaplighet en självklarhet. Linnéuniversitetet lyfter fram att de tvärvetenskapliga samarbetena återfinns i en satsning på kunskapsmiljöer, Mittuniversitetet att spetsforskningen på lärosätet är tvärvetenskaplig, Lund att universitetet av hävd arbetar tvärvetenskapligt och Linköping att det ligger i lärosätets dna att arbeta tvärvetenskapligt och att det därför genomsyrar allt.

Tvärvetenskap betraktas av vissa som en förutsättning för en stark forskning. Exempelvis påpekar Linnéuniversitetet: ”på ett litet lärosäte med relativt små miljöer är det inter/transdisciplinära en förutsättning för att få genomslag/stark forskning”. Respondenterna nämner också en rad olika ämnesöverskridande etablerade miljöer, såsom digital humaniora, miljöhumaniora, medicinsk humaniora, urban humaniora, kulturarvsstudier och framtidsstudier. Ibland handlar det dock snarast specifikt om samarbete mellan samhällsvetenskap och humaniora än om ett brett samarbete mellan vitt skilda discipliner.

Tvärvetenskapliga ansatser välkomnas således runt om på landets lärosäten och det finns indikationer på att sådana initiativ kommer att öka i betydelse framöver. Vad behöver man då ta i beaktande för att dessa samarbeten ska bli gynnsamma för de humanistiska ämnens fortlevnad och utveckling?

En aspekt som lyfts fram i enkätsvaren är att en förutsättning för tvärvetenskapliga satsningar är att det i realiteten finns livskraftiga humanistiska miljöer som kan bedriva samarbeten. Linnéuniversitetet lyfter fram utmaningen ”att inte tappa ämnets teoretiska och metodologiska grund”. Detta är något som engagerar både de större och mindre humanioramiljöerna vid lärosätena, men i synnerhet är det en brännande fråga för de sistnämnda. Örebro universitet skriver att det är en utmaning att skapa ämnesmiljöer som är tillräckligt starka både kvalitativt och kvantitativt för att ingå samarbeten över vetenskapsområdena. Umeå universitet skriver att den humanistiska fakulteten drivit uppfattningen att det måste finnas utpräglat humanistiska utbildnings- och forskningsmiljöer för att gränsöverskridande tvärvetenskap ska vara möjlig.

Flera enkätsvar poängterar att humaniora i dagsläget inte synliggörs tillräckligt inom, och inte har något stort inflytande över, befintliga tvärvetenskapliga miljöer samt att satsningarna i grunden inte är formulerade för humanister. Några noterar att humaniora tenderar att bli undanskymt, eller bara medverkar på ett hörn i, satsningar på tvärvetenskapliga kunskapsmiljöer (Linné; Malmö). Örebro universitet beskriver det som följer: ”ingången eller bryggan formuleras inte utifrån humanistiska ämnen utan till humanistiska ämnen.”

Ett annat problem som lyfts är att forskare inte nödvändigtvis är positivt inställda till tvärgående initiativ. Förklaringarna är flera: en motvilja mot ovanifrånstyrda satsningar, administrativa hinder och oro att enskilda forskares karriärer kan påverkas negativt när de lägger sitt engagemang i de tvärvetenskapliga miljöerna. Exempelvis pekar Linnéuniversitetet på svårigheter för humanister ”att ta rejält med plats och få ledande positioner” i universitetets centrala satsningar på kunskapsmiljöer. Uppsala universitet beskriver hur enstaka forskare kan komma i kläm genom att vara verksamma i en viss miljö men ha sin ämnesmässiga hemvist någon annanstans (Uppsala).

Den slutsats man kan dra är att humaniora bör vara starkt och synliggjort på ett lärosäte för att kunna dra nytta av och bidra till tvärvetenskapliga eller integrativa samarbeten. Det räcker inte för ett lärosäte att prioritera framväxten av tvärvetenskapliga miljöer. För humanister krävs också satsningar på just humanistiska miljöer, eller som ett av lärosätena uttrycker det:

Lunds universitet arbetar av hävd tvärvetenskapligt. Man tror att det är en styrka hos lärosätet att vi relativt ofta lyckas med spännande kombinationer av ämnen. En grundförutsättning är att fakulteterna har etablerat miljöer som kan delta. Tyvärr bli det ofta enskilda individer från våra fakulteter snarare än hela grupperingar. För att riktigt dra nytta av integrativa miljöer behöver humaniora ha starka kort.

Lunds universitet

PROFILARBETE OCH PROFILERING

En viktig aspekt av strategiskt tänkande är lärosätenas arbete med profiler. Profiler kan finnas på flera olika nivåer. De kan syfta

till att lyfta fram och stödja framgångsrika miljöer eller integrera olika vetenskapsområden. Flera lärosäten tar följaktligen upp hur de tänker kring olika profiler och hur de kan ligga till grund för samarbeten och satsningar.

I stort sett varje svar reflekterar någon form av profiltänkande som en fruktbar väg framåt. Stockholms universitet har definierat humanvetenskaplig forskning och utbildning i åtta profilområden, exempelvis "kulturarv och historiska processer" och "barns och ungas världar och villkor"; Malmö universitet nämner urban humaniora och en kulturarvsprofil; Linköpings satsar bland annat på medicinsk humaniora och Södertörns högskola har medborgarlig bildning som ledstjärna. Profiler har flera fördelar. De underlättar samarbeten över områdesgränser och de förankrar humaniora och samhällsvetenskap i samtiden, vilket ger möjlighet för ämnena att hantera nutida och framtida utmaningar. Men de kan också skapa problem. Både för- och nackdelar blir tydliga i Linnéuniversitetets svar. Enligt lärosätets webbplats har man skapat sju kunskapsmiljöer, varav tre borde ge ordentlig plats åt humaniora, "En ifrågasatt demokrati", "Grön hållbar utveck-

ling” och ”Utbildning i förändring”. I enkätsvaret framgår också att Fakulteten för konst och humaniora är involverad i dessa, vilket inte förvånar: hållbarhet, demokrati och utbildning är mål i FN:s agenda 2030 och väsentliga humanistiska frågor. Dock framgår i samma svar att vissa humanistiska ämnen, som språkämnen, har haft svårt att hävda sig i de integrativa kunskapsmiljöerna och att humaniora även generellt kan ha svårt att få en framträdande plats inom dem.

Inom profilerarbetet ryms också ett ansvarstänkande, alltså tanken att lärosätet har ett ansvar att upprätthålla förvärvat kompetens inom ett fält eller ämne som annars knappt skulle finnas i landet; det gäller exempelvis egyptologi och vissa mindre språk i Uppsala samt forskning om Sápmi och samiska i Umeå. Några enkätsvar lyfter fram detta nationella ansvar som en viktig fråga. Malmö föreslår exempelvis att universiteten bör samarbeta med varandra i frågan och genom ett delat ansvar se till att ämnena bevaras.

Profilerarbete har pågått länge vid lärosätena. Ofta har de vuxit fram organiskt på basis av befintlig kompetens snarare än som riktade satsningar. Det är säkert klokt.

Möjligen har situationen förändrats, eventuellt till och med dramatiskt, till följd av den nationella profilering som har lanserats som en universitetspolitisk prioritering. Styr- och resursutredningen lämnade i sitt betänkande (SOU 2019:6) förslag om lärosätesspecifik anpassning av styrningen, för att enskilda universitet och högskolor i högre grad ska profilera sig mot givna utbildnings- eller ämnesområden. Förslaget togs upp i den senaste forskningspropositionen, som talar om ”profilområden” som ett sätt att stärka lärosätenas forskningsprofiler utifrån förutsättningar och strategiska mål. Politiken är ett resultat av att Sverige har förhållandevis många universitet och högskolor, regionalpolitiskt placerade i olika delar av landet. Detta har möjliggjort högre utbildning i hela landet men innebär också många små miljöer och svårigheter att koncentrera resurser. Om politiken genomförs fullt ut kan det få omfattande följder för vissa lärosäten, men den är påfallande osynlig i enkätsvaren. Organiskt framvuxna, personberoende profiler kanske inte fungerar som grund för profileringen såsom den är tänkt i forskningspropositionen.

KOMMUNIKATION OCH PUBLICERING

”Internationalisering” har varit ett ledord inom svensk universitetspolitik under flera decennier, med implikationer för såväl forskning som undervisning och andra områden. Som vision har den inte sällan krockat med humanisters självbild som förvaltare av ett nationellt ansvar. Detta blir särskilt synligt i enkätsvaren när det gäller forskningskommunikation och publicering. Flera lärosäten, exempelvis Karlstads universitet och Mittuniversitetet, har antagna policydokument om internationalisering, språk och publicering – antingen centralt eller inom enskilda ämnen. Kommunikation och publicering framstår därmed som de verksamheter som främst knyts till internationalisering.

Forskningskommunikation framträder i enkäterna som ett både centralt och eftersatt område inom humaniora, och delas här upp i två aspekter. Först behandlas det som traditionellt avses med forskningskommunikation – spridandet av den nya kunskap forskare producerar, främst genom vetenskapliga publiceringar. Därefter tar vi upp den andra aspekten, som befinner

sig mer på en metanivå – att kommunicera vad humanistisk forskning är och vad vi ska ha den till. Humtanks uppfattning är att det på den punkten återstår ett stort arbete för lärosätena, vilket också är belagt sedan tidigare av föreningen Vetenskap & Allmänhet.³⁴

Vetenskapliga publiceringar i syfte att producera och sprida ny kunskap är centralt inom all forskningsverksamhet. Formerna är dock både problematiska och omtvistade inom humaniora, vilket aktualiserar och stärker bilden av områdets särart. Det beror i vår mening på att humaniora har två till synes motstridiga uppdrag, som tycks kunna förenas på olika sätt. Det första uppdraget handlar om att humanistiska forskare ska producera forskningsresultat inom de ramar och former som vetenskapssamhället har satt upp. Normen i det svenska vetenskapssamhället är kollegialgranskning av typen anonym *peer review* i internationella (läs: engelskspråkiga) vetenskapliga tidskrifter. Det andra uppdraget, vilket flera enkätsvar tar upp, handlar om att humaniora har ett särskilt ansvar att verka för medborgerlig bildning och i förlängningen för ett demokratiideal. Detta kräver andra former av forskningskommuni-

kation, där kunskap om samhället och människan förmedlas till en svensk publik.

Detta andra uppdrag uppfylls givetvis via undervisning och till viss del genom samverkan, men tillgodoses också på ett tydligt sätt i humanisters praktik. I en enkätundersökning utförd av Vetenskap & Allmänhet svarar nästan hälften (48 %) av humanisterna att de medverkat i paneler och föreläsningar riktade mot allmänheten. Det är mer än dubbelt så många som inom teknik (24 %), medicin (23 %) och naturvetenskap (endast 20 %), och betydligt fler än inom samhällsvetenskapen (38 %).³⁵ Det finns också en stark tradition inom humaniora att producera och sprida forskningsresultat i form av vetenskapliga arbeten på svenska varmed de görs tillgängliga för såväl det nordiska forskarsamhället som den svenska allmänheten. Detta gäller särskilt den forskning som rör specifikt svenska eller nordiska förhållanden.

Motsättningen, och humanioras särskilda omsorg om det svenska språket, framträder tydligt i enkäterna. Många uttrycker en vilja att försvara vissa av humanioraämnenas hävdvunna sätt att publicera forskningsresultat.³⁶ Flera läro-

säten har särskilda publiceringsstrategier som avser att gynna humanistiska publiceringsmönster, såsom Karlstad, Lund, Södertörn och Umeå.³⁷ Andra strategier handlar mer om att på systemnivå sörja för att humaniora inte missgynnas i publiceringsutvärderingar och i den resursfördelning som ofta görs på bibliometrisk grund.³⁸ Vi exemplifierar denna variation med några nedslag.

Karlstads universitets kulturvetenskapliga forskarplattform, KuFo, söker i sin publiceringsstrategi ge vägledning för hur forskaren kan publicera sig i relevanta internationella tidskrifter men också publicera artiklar och böcker på svenska, för att värna regionalt och nationellt samarbete med såväl andra lärosäten som det omgivande samhället.³⁹ Strategin lyfter fram att det finns olika typer av genomslag och betonar att böcker på svenska ofta fått spridning i den svenska offentligheten. Därmed pekar KuFo på vikten av att upprätthålla det svenska språket i publicering.

Södertörn, som är ett av de mer humanistiskt präglade lärosätena i landet, har en publiceringsstrategi som innebär att lärosätet ger kostnadsfri publicering i högskolans skriftserier. Här ingår monografier

och antologier med dubbelblindad kollegialgranskning samt open access, på svenska eller engelska, administrerad av en särskild kommitté kopplad till biblioteket. I likhet med en lång rad lärosäten ingår Södertörn numera i Kriterium, en plattform för publicering av anonymt kollegialgranskade böcker,⁴⁰ ett annat sätt att hålla humanioras monografitradition under armarna utan att göra avkall på vetenskapssamhällets krav på kvalitetssäkring och öppenhet.

Lunds universitet satsar också på egna skriftserier, liksom på det relativt nystartade förlaget Lund University Press.⁴¹ I enkätsvaret sägs att initiativet "än så länge [har] tydligt fokus på HT-[humanistisk och teologisk] forskning". Det pekar på att humanister har ett särskilt publiceringsbehov som skiljer sig från andra vetenskapsområden, vilka också är rikligt representerade på lärosätet. Detta gäller inte enbart monografin, utan kanske än mer den vetenskapliga, kollegialgranskade antologin, som produceras i stor skala av de framstående internationella förlagen. Antologin har blivit en viktig publiceringsyta för svenska humanister och ger viktiga rankingpoäng.

Andra lärosäten säger sig ha

strategier som handlar om att säkerställa att humanisters publiceringar inte räknas bort eller för lågt när lärosätena bibliometriskt sammanställer sin produktion. Uppsalas historisk-filosofiska fakultet ska exempelvis uppmuntra forskare att publicera sig i välrenommerade, kollegialgranskade tidskrifter. Man försöker liksom Umeå att ta hänsyn till humanioras villkor genom att tillämpa bibliometriska kriterier utifrån den så kallade Norska listan, som är mer skonsam mot humanioras publiceringstraditioner än utvärderingspraktiker baserade på exempelvis Web of Science.⁴²

Detta är exempel på strategiskt tänkande som på olika nivåer beaktar humanioras specifika publiceringsmönster. De bidrar på olika sätt till att värna humanioras uppdrag utan att internationalisering går förlorad och kvaliteten försämras. Det bör dock sägas att flera lärosäten inte nämner förekomsten av publiceringsstrategier, trots att vi i enkäten särskilt angav sådana som exempel på begränsade eller indirekta strategier för humaniora. Detta var förvånande, dels i ljuset av de senaste decenniernas allt starkare "publish or perish"-klimat, där forskarens värde (och existensberättigande)

många gånger mäts i relation till antalet publiceringar med hög så kallad genomslagsfaktor, dels med tanke på frågan om humanioras hävdvunna publicerings- och kommunikationskulturer, som lärosätena på ett eller annat sätt måste förhålla sig till.⁴³ Internationell och anonym kollegialgranskning (dubbelblindad *peer review*) är en beprövad inomvetenskaplig metod för kvalitetskontroll av ny kunskap och därmed ett väsentligt redskap även för humanister. Därom råder heller inget tvivel i enkätsvar och strategidokument, och Vetenskapsrådet har i sin analys av området 2019 visat att svensk humaniora står sig väl i den internationella konkurrensen.⁴⁴ Publiceringsformen är också en central komponent för lärosätenas internationalisering. Det är, som framgår av förda resonemang, emellertid tänkbart att denna typ av texter har en lägre tillgänglighet för människor utanför akademien än monografier på svenska.

Språkrådets rapport om språkval och internationalisering (2022) visar att utvecklingen mot engelska som dominerande publiceringsspråk går snabbt, och snabbast i ett antal humanistiska ämnen där svenskan historiskt sett haft en stark ställning som publice-

ringsspråk. Svenskan tappar alltså mark. Idag har det samhällsvetenskapliga området en större andel svenskspråkiga artiklar än humaniora.⁴⁵ Oavsett hur man värderar denna utveckling kan det vara en god idé att som Karlstads universitet medvetandegöra den och aktivt förhålla sig till den. Kan utvecklingen till exempel innebära att humaniora går miste om möjligheter till inflytande och genomslag nationellt, regionalt och lokalt? Man kan ju tänka sig att en anledning till att humanister är så mycket mer aktiva i att kommunicera sin forskning är att de faktiskt upptäcks av och får förfrågningar från den intresserade allmänheten, som inte läser kollegialgranskade artiklar i nämnvärd utsträckning. Oavsett vilket är det motiverat att lärosätena reflekterar över publiceringsstrategier och -språk i termer av genomslag och relevanssammanhang. Humaniora bör fortsatt bidra till den allmänna akademiska kunskaps-tillväxten men har samtidigt skäl att bevara och vidareutveckla sin starka ställning inom offentlighetens kunskapsarenor och samhällsdebatt.⁴⁶

Detta leder över till den andra aspekten av forskningskommunikation. I Uppsalas historisk-filosofiska fakultets strategi står under rubriken *Samverkan* att ”fakulteten ska synliggöra humanioras betydelse för ett hållbart samhälle”. Det kan givetvis göras genom samverkan. Men formuleringen synliggör också den väsentliga frågan om hur humaniora ska skrivas fram som en nödvändig och samhällsnyttig verksamhet. Den aspekten är dock ganska osynlig i enkäterna. I svaret från Lunds universitet hävdas att ”det viktigaste strategiska arbetet [...] återstår, det handlar om att utveckla och kommunicera värdet av humaniora i en föränderlig värld”. Det är ett sätt att formulera det grundläggande problem som lyfts fram till exempel av Vetenskap & Allmänhet, att humaniora skadas av att stora delar av befolkningen helt enkelt inte vet vad humanister gör och varför de gör det.⁴⁷

Den övertygelse om humanioras betydelse som Oslostrategin med stor självsäkerhet visar upp är relativt frånvarande i enkäterna. Svaren handlar om hur humanistiska ämnen ska och kan bedriva sin verksamhet, men inte om hur humanioras position på lärosätena och i samhället kan stärkas eller om hur humanioras nödvändighet

kan förklaras för avnämare, finansierare och allmänhet. Kanske att även frånvaron av resonemang om anställningsbarhet som påtalats ovan är en liknande brist. Det finns dock tydliga undantag, såsom Linnéuniversitetets kunskapsmiljöer, där humaniora ges framskjutna möjligheter att kunna bidra till arbetet att möta samhällets problem och utmaningar.

I Sverige finns ett behov av genomslagsforskning inom humaniora. Både Norge och Danmark har sådan forskning kring humanioras ”impact” och verkningar i samhället, hur den ser och har sett ut och hur humanister har utövat inflytande på samhällsbygget.⁴⁸ En sådan forskning skulle kunna bidra till en diskussion om hur olika publikationsformer gynnar både humaniora som vetenskapsområde och vårt samhälle.

”*fakulteten ska synliggöra humanioras betydelse för ett hållbart samhälle*

Enkät svar, Uppsala universitet

SAMVERKAN

Som idé och praktik är samverkansuppgiften av gammalt datum. Som forskningspolitisk prioritering är den betydligt nyare, och ännu inte systematiskt implementerad.⁴⁹ Ännu saknas etablerade förståelser för hur samverkan utövas i skilda vetenskapsområden och hur den relaterar till besläktade begrepp såsom tredje uppgiften, populärvetenskap, folkbildning, forskningsinformation, praktiktäna samarbete och så vidare. Olika föreställningar har avlöst eller gått in i varandra.⁵⁰

För ett samhällsinbäddat område som humaniora har kontakter och samarbeten med aktörer bortom universiteten alltid varit en djupt integrerad del av verksamheten. Exempelvis har samverkansformer med politiken länge utgjort en viktig arena för den humanistiska kunskapens verkningar,⁵¹ och dess roll i offentligheten har varit oundgänglig.⁵² Ändå går det inte att komma ifrån att *talet om* samverkan inom humaniora har varit reaktivt – ett svar på regeringars starka tonvikt på samverkan som kulminerade i 2016 års forskningsproposition.⁵³ Humtank har tidigare visat att lärosäten, när det väl kommer till kritan, har

svårt att förklara vad humanistisk samverkan är.⁵⁴ På lärosätetsnivå är det mycket enklare att tala om innovation, entreprenörskap och konkurrenskraft, även för ett lärosäte som bedriver mycket och god humanistisk samverkan, som till exempel Södertörns högskola.

Samverkan betraktas nu i teorin som högprioriterat, men få bemödar sig att förklara *varför* – än färre *hur*. Dess meritvärde, exempelvis vid tjänstetillsättningar, framstår som ovisst, eller lågt.⁵⁵ Det vore önskvärt med tydliga, pedagogiska beskrivningar av samverkansuppdraget från humanistiska fakulteter, med utgångspunkt i humanioras villkor och samhällsliga inbäddning. Även vad gäller samverkan behövs forskning om humanioras genomslag.

Enkätsvaren indikerar att de flesta av lärosätena bedriver många former av samverkan, men att man värderar dess betydelse olika. Bara två av lärosätena (Umeå och Mälardalen) framhäver samverkan som centralt för den pågående diskussionen om mål och syften för humaniora vid lärosätet. Ett flertal lärosäten svarar i någon grad bekräftande på frågan om det finns ett strategiskt tänkande vid lärosätet gällande humanioras samverkan med icke-akademiska

aktörer. I vilken mån det finns strategiskt tänkande kring specifikt *humanistisk* samverkan varierar dock. Till exempel skriver Linnéuniversitetet att fakulteten (för konst och humaniora) "har planer på att ta fram en strategi och även kartlägga tänkbara tillvägagångssätt och modeller för samverkan med det omgivande samhället" och att lärosätet kartlägger sin samverkan, både för att lägga en grund för en sådan strategi och för att synliggöra den samverkan som faktiskt sker.

HS-fakulteten vid Örebro universitet svarar emellertid att "[d]et förekommer samverkan mellan humanistiska ämnen och icke-akademiska aktörer (inte minst inom musikvetenskap, men även andra ämnen), men samverkan utgår inte från en övergripande strategi". Orsaken är inte att universitetet saknar strategier för samverkan, utan att dessa "fokuserar på andra ämnesområden (främst ekonomi, teknik, natur och medicin) och bygger på antaganden om samverkan lärosäte/näringsliv". Att humaniora på detta vis negligeras i universitetsgemensamma strategier är olyckligt.

Flera lärosäten framhäver exempel på samverkan eller områden där samverkan prioriteras. Till exempel nämner Umeå "Företagarskolan för samverkan och innovation" och Karlstad "samverkar främst med kulturinstitutioner utanför lärosätet". Stockholm lyfter fram "Bildningspodden/Anekdot" som – "ett viktigt fönster utåt för humanistisk forskning", en satsning som genomförs i samarbete med Kungl. Vitterhetsakademien. Nivån på vilken samverkan bedrivs kan också variera, även inom ett och samma lärosäte. På Linnéuniversitetet "är arbetet med samverkan framför allt synligt i de så kallade kunskapsmiljöerna", det vill säga de forsknings- och utbildningsmiljöer som överskrider traditionella områdesgränser, samtidigt som man på fakultetsnivå framhäver samverkan med "kulturmiljösektorn och utbildningssektorn".

Av tydligare strategisk karaktär nämns samverkansråd (Lund; Södertörn), särskilda enheter för samverkan och innovation (Uppsala), arbetsgrupper (Göteborg) och paraplysatsningar som "Kulturstart" (Malmö). Linköpings universitet har dessutom gjort samverkan till "ett viktigt kriterium för befordran vilket har gett

detta stor spridning inom alla ämnen". För att befordras till lektor vid Linköpings universitet krävs således en "dokumenterad samverkansförmåga inom utbildning och/eller forskning genom insatser i syfte att utveckla kontakter med det omgivande samhället".⁵⁶

För att befordras till professor ska man ha "visat förmåga att leda (planera, organisera och genomföra) samverkan med det omgivande samhället i syfte att nyttiggöra relevanta forskningsresultat inom utbildnings- och/eller forsknings-sammanhang".⁵⁷

UTMANINGAR

I enkäten frågade vi vilka centrala problem och utmaningar de svarande kan se med formulerandet av en strategi för humaniora. Lärosätena lyfte fram en rad olika aspekter. Ekonomin är ett bekymmer: graden av externfinansiering är låg (Södertörn) och studentpengen är liten (Göteborg; Malmö). Men hur har det blivit så? Har humaniora misslyckats med att påvisa sin samhällsnytta och nöjt sig med att definieras av andra som en lyxvara snarare än något väsentligt och därmed kostbart? Vi ska inte utveckla denna fundering ytterligare här, men kan konstatera att såväl Göteborg som Malmö i sina svar påtalar den stora bristen på insikt i det omgivande samhället om humanioras vetenskapliga värde och bidrag utöver att vara en ”gräddes på moset” (Malmö).

Givetvis ska resursproblemet inte förringas. Låg tillströmning och genomströmning av studenter gör vissa humanistiska miljöer ekonomiskt utsatta, vilket Mittuniversitetet framhäver i sitt svar. Även frågan hur ämnesbredd kan bevaras utan att miljöerna blir för små lyfts i flera svar (Uppsala; Göteborg). Många mindre huma-

nistiska utbildningar har också redan lagts ned eller hotas av nedläggning (till exempel vid Högskolan i Gävle).⁵⁸ Mittuniversitetet pekar vidare på en annan sida av den ekonomiska frågan, nämligen att resursfördelningen är decentraliserad så att ämnena själva bestämmer över sina anslagsmedel. Då kan det vara svårt att driva ett ämnesövergripande arbete och utrymmet för större satsningar blir också litet.

Några lärosäten (Södertörn; Malmö; Mälardalen) tar upp rekrytering och kompetensväxling som en utmaning i relation till strategier. Enskilda forskares kompetenser spelar stor roll i små ämnen och då kan det vara svårt att ta fram och explicitgöra ett hållbart långsiktigt tänkande. Mälardalens universitet lyfter också fram att en strategi kan inverka negativt på sökältet till tjänster på ett litet lärosäte.

Flera svar kan sägas beröra frågan om humanioras styrka och självständighet i förhållande till andra områden. Delvis handlar det om relationen till professionsutbildningar, framför allt lärarutbildningen. Särskilt i svaren från Örebro och Mälardalen, där flertalet humanistiska ämnen är beroende av lärarutbildningarna, lyfter man

fram svårigheten att finna en balans mellan humanioras intressen, professionsutbildningarna och samhällets behov av dessa utbildningar. Även Stockholm lyfter frågan, ett lärosäte med få professionsutbildningar men en mycket stor lärarutbildning.

Frågan handlar även om utmaningarna med att ta fram en strategi i humaniora som skiljer ut området från andra områden, särskilt samhällsvetenskaperna. Områdena har mycket gemensamt och flera lärosäten, såsom Linköping, Örebro och Malmö, har en i grunden tvärvetenskaplig uppbyggnad som gör det svårt att motivera en särskild humaniorastrategi. Även de större lärosätena Lund och Stockholm påtalar problemet. Det kan, som Stockholm skriver, vara bättre att bygga vidare på de likheter som finns mellan samhällsvetenskaplig (och i Stockholms fall även juridisk) och humanistisk fakultet.

Umeå lyfter fram en särskild fara med att ta fram en strategi för humaniora. Risken är stor att det skulle innebära att strategier formulerades även för naturvetenskaplig och medicinsk fakultet, och att dessa återigen skulle tjäna som modeller för den humanistiska strategin, vilket i sin tur skulle

ge likartade, jämförbara dokument som skulle kunna värderas genom olika måtvärden med låg relevans för humaniora. En humanistisk strategi skulle i så fall vara kontra-produktiv. Alltså finns även risker med att ta fram särskilda strategidokument. Sammantaget pekar svaren om utmaningar på att det kan vara svårt att anta en specifikt definierad humaniorastrategi. Dock menar vi att ett strategiskt tänkande kring humaniora behövs: hur de humanistiska ämnena kan utvecklas lokalt, stärka sin ställning och tydligare visa på sin samhällseliga betydelse är viktiga frågor för varje lärosäte, oavsett vilken form det tar.

”*Flera svar kan sägas beröra frågan om humanioras styrka och självständighet i förhållande till andra områden. Delvis handlar det om relationen till professionsutbildningar, framför allt lärarutbildningen*

ETT FÖRÄNDERLIGT SAMHÄLLE BEHÖVER EN STARK HUMANIORA – AVSLUTANDE ORD

Allt strategiskt tänkande kring humaniora måste förhålla sig till den övergripande universitetspolitiken och de prioriteringar som där görs. Att så är fallet framkommer också i flera av de inkomna svaren, som ofta framstår som färgade av den universitetspolitiska diskussionen och de styrande begrepp som cirkulerar där. Exempelvis förekommer såväl "forskningsinfrastruktur" som "livslångt lärande" och "bildning", ord och begrepp som cirkulerat i de senaste årens forsknings- och utbildningspolitiska betänkanden och propositioner. Humaniora är inlemmat i ett större sammanhang och förhåller sig till de prioriteringar som artikuleras där. Samtidigt medför det en och annan analytisk svårighet, då svaren från enkäten många gånger – omedvetet eller inte – är utformade för att passa in i den mer allmänna universitetspolitiska opinionen.

Flera lärosäten uttrycker en sund skepsis mot mer eller mindre

bindande strategidokument. Som genre riskerar strategidokument att bli som de visioner och målbilder som antas inom privat och offentlig sektor och som lägger mer vikt vid varumärkesbyggande än konkret förändring och problemlösning. Kärnverksamheten underställs policyformuleringarna. Den brittiska kulturteoretikern Sara Ahmed har formulerat det träffande: "you end up doing the document rather than doing the doing"⁵⁹ Men det finns samtidigt ett behov av ett mer explicit strategiskt tänkande i humaniora, som bör formuleras; också detta framkommer i enkätsvaren. Vi i Humtank är glada över att Karlstads universitet har inspirerats av vår enkät och våra frågor till att under läsåret 2021–22 ta fram en strategi för humaniora, men funnit en mellanväg genom att ha den som ett internt arbetsdokument snarare än att omvandla den till policy. Att formulera en sådan strategi borde öka medvetenheten om humanioras utmaningar och ställning både lokalt och i ett större sammanhang.

Samverkan är kanske det område där enkätsvaren blir som mest reaktiva i förhållande till den forskningspolitiska diskursen. Det är väl belagt att humanister

är ett samverkande släkte.⁶⁰ Men utifrån vissa perspektiv som dominerat i samhällsdebatten tycks humaniora och samverkan ändå vara två delvis oförenliga begrepp. Det ligger i linje med vad Humtank har visat tidigare: att lärosäten, och säkerligen också humanisterna själva, har svårt att ta makten över begreppet för att själva definiera vad (humanistisk) samverkan är.⁶¹

Det är svårt för ett ämnesområde att sträva efter att inlemmas i universitetspolitiken men samtidigt värna bilden av sin egen särart. Humaniora står här inför flera utmaningar. Exempelvis finns en tydlig paradox i att humaniora ser sig som samhällstillvänd och inbäddad samtidigt som allmänheten inte förstår vad humanister gör. Humaniora som begrepp är mindre begripligt än andra forskningsområden. Samtidigt finns oklarheter kring humanioras bidrag inte bara bland allmänheten utan också i den nationella universitetspolitiska diskursen och – bör nog sägas – bland humanister själva. Vad gäller det universitetspolitiska sammanhanget menar vi att Sverige i huvudsak har varit förskonat från direkt anti-humanistiska tankegångar. Det betyder emellertid inte att vår tids berättelse om humaniora är ensidigt positiv. Snara-

re är den vag i konturerna. I den senaste forskningspropositionen omnämns humaniora i de flesta fall tillsammans med samhällsvetenskaperna, men enskilt i satsningen på ett så kallat bildningslyft. Denna satsning, i pengar cirka 20 miljoner per år, görs för att ta tillvara den samhällsberikande betydelse som humaniora har, men som går ”utöver den omedelbara samhällsnyttan”. Som exempel på sådant nämns kunskaper i latin, filosofi, grekiska och idéhistoria.

Från humanistisk synpunkt är det svårt att värdera detta nya inslag i svensk universitetspolitik. Å ena sidan har insikter om humanioras betydelse vunnit erkännande. Humaniora är insläppt i den universitetspolitiska värmen och räknas som en självklar aktör i de gemensamma försöken att förbättra världen. För forskningens del måste sådana försök vara områdesöverskridande, och här är humaniora en spelare nära nog lika självklar som andra. Därtill kan man se det som välkommet att på detta sätt bryta med ett tidigare förhärskande instrumentellt synsätt. Å andra sidan blottlägger propositionen inbitna föreställningar om vad betydelse och omedelbar samhällsnytta anses vara. Man kan tolka bildningslyftet som att kunskaper

om exempelvis filosofi, språk och litteratur är förtjänta av mer resurser trots att deras egentliga nyttobidrag anses ringa. Det känns inte som en trygg grund att stå på.⁶²

Humtank väljer att tolka utvecklingen välvilligt och ser den sammanvägt som positiv. Det synes finnas en nationell universitetspolitisk strategi, och viss oförståelse till trots är humaniora, eller merparten av den, inkluderad i de nya gränsdragningarna för vad som anses vara nyttigt. Också den del som förstås som mindre omedelbart nyttig anses betydelsefull. Ingen del betraktas som onyttig, vilket ju är fallet i länder med långtgående inskränkningar i den akademiska friheten. Än viktigare är insikten att den utifrån pålagda förståelsen av humaniora inte är det enda som räknas. Inom humaniora finns andra självförståelser, egna sätt att tänka på sitt bidrag och egna strategier för att förverkliga allt detta. Enkätsvaren visar på just denna mångfald.

Ändå saknas inte utrymme för förbättring. En påfallande utmaning för humaniora är frånvaron av tydligt artikulera ideer om vad vi ska ha området till. Den hänger samman med frågor om varför vi ska satsa pengar på området. För

lärosätena tycks bättre ekonomiska förutsättningar stå högst upp på önskelistan. Humtank tror att en artikulera vision om vilket slags bidrag humaniora har att ge inför framtiden är en bättre ände att börja i. Visionen bör rymma beskrivningar hur området bidrar med väsentlig kunskap till relevanta samhällsfrågor, hur det tränar studenter i kritiskt tänkande, och hur studenterna samtidigt blir anställningsbara.

Ett sådant strategiskt arbete bör ta form vid de enskilda lärosätena – dock med förhoppningen att en mer ambitiös framtidsberättelse om humaniora letar sig in i den nationella universitets- och kunskapspolitiken. Här är det viktigt med balans mellan att å ena sidan inte oreflekterat styras av universitetspolitikens modeord och att å den andra inte torgföra idén om humanioras exceptionalism, som ett område som inte lyder under samma logik och villkor som andra områden. Humaniora har en särprägel, men är inte väsensskild från annan vetenskap.

RAPPORTEN SAMMANFATTAD I NÅGRA FRÅGOR

Humtank tog initiativ till den här rapporten efter att Universitetet i Oslos ambitiösa humaniorastrategi offentliggjorts. Vi ville se hur det strategiska tänkandet såg ut vid svenska lärosäten, både till form och innehåll. Det var emellertid inte bara Oslostrategin som ledde oss till detta, utan också vetenskapen att allmänhetens kännedom om humaniora är låg och att politiker och makthavare kan ha svårt att se nyttan med ett av Sveriges centrala vetenskapsområden. Humanisterna själva har heller inte alltid varit framgångsrika i att visa varför våra ämnen behövs. Vi menar i ljuset av den danska utvecklingen, där stora delar av humaniora avvecklas under kort tid, att vi som är verk samma humanister inte får ta vår verksamhet för given utan bättre måste kunna motivera den och säkra den långsiktigt.

Vi ser gärna att fler lärosäten skriver strategier liknande de som tagits fram vid Universitetet i Oslo eller vid något av de stora svenska lärosätena. Men framför allt vill

vi inspirera till ett strategiskt tänkande om humaniora oavsett form. Vi avslutar därför inte rapporten med bestämda slutsatser och rekommendationer, utan formulerar istället några frågor som rapporten och de enkätsvar från lärosätena som den bygger på har aktualiserat.

Hur skulle en humanistisk strategi för ett mindre lärosäte kunna se ut? Rapporten visar att de större lärosätena tagit fram strategidokument för humaniora, medan övriga lärosäten som regel inte gjort det. Skillnaderna mellan små och stora lärosäten framgår tydligt i enkätsvaren. På mindre lärosäten är tvärvetenskaplighet en nödvändig dygd, och beroendet av professionsutbildningar, särskilt lärarutbildningar, är starkt. Flera mindre lärosäten lyfter i sina enkätsvar fram svårigheter med att ta fram en strategi för området. Men är det inte just de små lärosätena som skulle behöva en genomtänkt strategi för hur humanioras ställning ska motiveras och därmed kunna stärkas?

Hur kan lärosätena formulera strategier som lyfter fram humanisters anställningsbarhet? Anställningsbarhet visade sig vara ett mindre vanligt ämne i enkätsvaren. Men såväl en tidigare rapport från Humtank som Lunds universitets stora alumni-undersökning för fakulteterna för humaniora och teologi visar att anställningsbarheten bland humanister är hög. Anställningsbarhet borde alltså vara ett starkt humanistiskt argument snarare än ett ord att undvika. En följdfråga blir då:

Hur kan strategier formuleras som förenar anställningsbarhet med humaniora som bildning och humaniora som svar på samhällsutmaningar?

I enkätsvaren finns utsagor som i linje med den allmänna debatten pekar på att humaniora har olika uppgifter. En uppgift är att befordra det kritiska tänkandet och verka för medborgerlig bildning och livslångt lärande. En annan är att humaniora ska bidra till att möta samhällets stora utmaningar: klimatfrågan, integrationen, demokratin, etc. Det borde vara angeläget att som i Lunds alumni-enkät visa att dessa olika uppgifter inte motverkar utan befruktar varandra och att framhålla att

de sistnämnda uppgifterna också leder till produktionen av anställningsbara humanister.

Hur ska man agera för att upprätthålla de starka ämnesmiljöer som krävs för tvärvetenskaplighet? Tvärvetenskaplighet och integrativ humaniora brukar tas upp som en väg framåt för att stärka humanioras samhällsrelevans, särskilt i relation till de problem och utmaningar på samhällsnivå som formulerats, till exempel i Agenda 2030. Det framgår i enkätsvaren att tvärvetenskaplighet är både självklar och önskvärd, men att det finns en oro att det sker på bekostnad av de enskilda ämnesmiljöerna. Hur ska lärosätena verka på lång sikt för att upprätthålla starka ämnesmiljöer som är en förutsättning för tvärvetenskap?

Hur ska humanister kunna sprida sin forskning både i det omgivande svenska samhället och i ett internationellt forskarsammanhang? Språkrådet har nyligen visat att det sker en snabb utveckling mot engelska som dominerande språk. Att humanister skriver i internationella tidskrifter som praktiserar dubbelblindad kollegialgranskning är självfallet av godo, men det

behövs ett mer reflekterat förhållningssätt kring relationen mellan publicering och genomslag, och kring vilken typ av genomslag man söker. Publicering i alla dess former är kärnan i forskningskommunikationen och när publiceringslandskapet står i omvandling är det lämpligt att ha övervägda strategier, där internationalisering balanseras mot nationellt samhällsansvar.

Hur kan humanister formulera strategier som erövrar samverkansbegreppet?

Forskning om humanioras såväl historiska som nutida genomslag visar att det är en alltigenom samverkande verksamhet. Det danska forskningscentrat *Humanomics*, som har studerat dansk humanioras genomslag i samhället utifrån en rad olika aspekter, visar att den stereotype humanisten i elfenbentornet inte finns. Samarbeten med olika aktörer utanför akademien är stort och därmed även det gradvisa ständigt pågående genomslaget för humaniora i samhället, även om det är svårfångat i mätningar och utvärderingar. Men humanisterna har inte lyckats att göra samverkansbegreppet till sitt.

Hur kan vi kommunicera värdet av humaniora i en föränderlig värld? Allra sist vill vi runda av genom att återknyta till det citat från en av enkätens svarande som inledde rapporten och gav den dess motto. Det äger rum ett mångfaldigt och intensivt tänkande kring vad humaniora gör och hur området kan utvecklas, men ett viktigt strategiskt arbete återstår: att utveckla men också att ”kommunicera värdet av humaniora i en föränderlig värld”.

”

Vi ser gärna att fler lärosäten skriver strategier liknande de som tagits fram vid Universitetet i Oslo eller vid något av de stora svenska lärosätena. Men framför allt vill vi inspirera till ett strategiskt tänkande om humaniora oavsett form

NOTER

* Ett tack för kommentarer på denna rapport riktas till Isak Hammar samt till Humtankskollegerna, särskilt Peter K. Andersson, Lovisa Brännstedt, Anna Friberg, Lina Samuelsson, Beate Schirmacher och Ida Östenberg.

1 Citatet är hämtat ur svaret från Lunds universitet på Humtanks enkät, "Enkät om humanistiska strategier", som denna rapport vilar på.

2 S. Stølen och F. Helleland. 2021. "Samfunnet trenger ett sterkt humaniora". Morgenbladet 21/1. <https://www.morgenbladet.no/deer/kronikk/2021/01/21/samfunnet-trenger-et-sterkt-humaniora/>

3 S. Frydenlund. 2021. "Humaniora skal skære sit oppdrag med en fjerdedel". I L. Saló (red.) Humanvetenskapernas verkningar. Kunskap, samverkan, genomslag, s. 307–325. Stockholm: Dialogos.

4 Vetenskapsrådet. 2019. Forskningsöversikt 2019. Humaniora och samhällsvetenskap. Stockholm: Vetenskapsrådet.

5 Se t.ex. H. Östh Gustafsson. 2020. Folkhemmets styvbarn. Humanioras legitimitet i svensk kunskapspolitik 1935–1980. Göteborg: Daidalos.

6 S. Sörlin. 2021. "Humanvetenskapernas verkningar – större än vi förut vetat." I L. Saló (red.) Humanvetenskapernas verkningar. Kunskap, samverkan, genomslag, s. 307–325. Stockholm: Dialogos.

7 Stockholms universitet. 2022. Utbildningsministern: "grundutbildningarna ska prioriteras". <https://www.su.se/medarbetare/anst%C3%A4lld/medarbetartr%C3%A4ffar/utbildningsministern-grundutbildningarna-ska-prioriteras-1.598088>

8 M. Cronqvist och I. Hammar. 2020. "Humaniora i tanken: Tankesmedjan Humtank i går, i dag och i morgon". I: H. Rahm, D. Dunér, B. Jonsson och S. Hidal (red.). I Pallas Athenas huvud. Hundra år av humaniora, s. 65–69. Göteborg: Makadam.

9 Att allmänheten har en vag uppfattning om humaniora framkommer t.ex. i de årliga mätningar som Vetenskap & Allmänhet tillsammans med SOM-institutet i Göteborg har genomfört under lång tid. Se Vetenskap & Allmänhet. 2020. Vetenskapen i Samhället – resultat från SOM-undersökningen 2019. VA-rapport 2020:2. Stockholm: Vetenskap & Allmänhet, s. 14–16. <https://v-a.se/vis/>

10 En liknande tendens kan ses i Sverige, där arbetslösheten bland utbildade inom humaniora och konst är försumbart högre (0,4 %) än inom naturvetenskap, matematik och data. Se I. Hammar, M. P. Ångdal och M. Öhman. 2018. Den ljusande framtid. Om arbetslivsanknytning i humanistisk utbildning. Rapport 3. Humtank, s. 13.

11 Jfr B. Gustafsson. 2014. "Om forskningsmarknaden och forsknings retorik". I B. Lindberg (red.). Vetenskapsretorik. Hur vetenskapen övertygar och övertalar, s. 115–132. Göteborg: Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhället.

12 Se t.ex. H. Fuchs, J. Enbom och J. Ingvarsson. 2016. Humanioras pris och värde. Resurser och utbildningskvalitet. Rapport 1. Humtank.

13 Jfr A. Ekström och S. Sörlin. 2012. Alltings mått. Humanistisk kunskap i framtidens samhälle. Stockholm: Norstedts.

14 Vid Lunds universitet pågår dessutom ett arbete med att ta fram ett särskilt forskningsmanifest för fakulteterna för humaniora och teologi. En rapport, "Humanister tar plats", förväntas utkomma under hösten 2022.

15 Se J. Olsson, A. S. Rossholm och J. Enbom. 2018. Kunskapens nya arenor. Humanistiska utbildningar i ett föränderligt samhälle. Rapport 4. Humtank. J. Boguslaw, A. Ekström, L. Geschwind, N. Stenlås, S. Sörlin, M. Terrel och E. Wadensjö. 2011. Humanisterna och framtidssamhället. Stockholm: Institutet för framtidsstudier. A. Ekström och S. Sörlin. 2012. Alltings mått. Humanistisk kunskap i framtidens samhälle. Stockholm: Norstedts.

16 Se I. Hammar, J. Larson, S. Ahlberg, J. Persson och E. W. Nivre. 2020. "Sverige måste värna den språkliga kompetensen". Göteborgs-Posten 28/11. <https://www.gp.se/debatt/sverige-maste-varna-den-sprakliga-kompetensen-1.37607310>

17 Se J. Olsson, A. S. Rossholm och J. Enbom. 2018. Kunskapens nya arenor: Humanistiska utbildningar i ett föränderligt samhälle. Humtank rapport 4, s. 5–9.

18 Se Karlstads universitet. U.d. Kulturvetarprogrammet: Om utbildningen. <https://www.kau.se/kulturstudier/utbildning/kulturvetarprogrammet-0>.

19 Exempel på sådana kulturvetarprogram kan ses här: Stockholms universitet. U.d. Kulturvetarprogrammet, kandidatprogram (<https://www.su.se/sok-kurser-och-program/hvetk-1.412108>); Göteborgs universitet. U.d. Kultur, kandidatprogram (<https://www.gu.se/studera/hitta-utbildning/kultur-kandidatprogram-h1klv>); Uppsala universitet. U.d. Kandidatprogram i kulturentreprenörskap (<https://www.uu.se/utbildning/utbildningar/selma/program/?pKod=HKE1K>); Linnéuniversitetet. U.d. Kulturredarprogrammet (<https://lnu.se/program/kulturredarprogrammet/vaxjo-h1/>). Det finns också flera exempel på liberal arts-program; se t.ex. Göteborgs universitet. U.d. Liberal arts, kandidatprogram (<https://www.gu.se/studera/hitta-utbildning/liberal-arts-kandidatprogram-h1lib>); Södertörns högskola. U.d. Program: Kandidatsprogram i Liberal Arts (<https://www.sh.se/program--kurser/program/grund/kandidatprogram-i-liberal-arts>); Uppsala universitet. U.d. Utbildningsplan för Liberal Arts-programmet (<https://www.uu.se/utbildning/utbildningar/selma/utbplan/?pKod=HLA1K&lasar=13/14>). Uppsala universitet har också ett renodlat humanioraprogram; se Uppsala universitet. U.d. Humanioraprogrammet (<https://www.uu.se/utbildning/utbildningar/selma/program/?pKod=HHU1K>). Vid Linnéuniversitetet kan man också läsa humanistiska ämnen inom ramarna för programmet Språk, kultur och kommunikation. Se t.ex. Linnéuniversitetet. U.d. Språk, kultur och kommunikation. Inriktning engelska (<https://lnu.se/program/sprak-kultur-och-kommunikation/inriktning-engelska-vaxjo-h1/>).

20 Se Linnéuniversitetet. U.d. Koloniala och postkoloniala studier, masterprogram. <https://lnu.se/program/koloniala-och-postkoloniala-stu->

- dier-masterprogram/vaxjo-engelska-ht/
- 21 J. Olsson, A. S. Rossholm och J. Enborn. 2018. Kunskapens nya arenor. Humanistiska utbildningar i ett föränderligt samhälle. Rapport 4. Humtank, s. 9.
 - 22 F. Forsberg Lundell och R. Viklund. 2017. På jakt efter framtidens kompetenser. Om humanioras potential på arbetsmarknaden. Rapport 2. Humtank.
 - 23 Karlstads universitet. U.d. Kulturvetarprogrammet: Om utbildningen. <https://www.kau.se/kulturstudier/utbildning/kulturvetarprogrammet-0>.
 - 24 För en undersökning av praktik som arbetslivsanknytning för humanister, se I. Hammar, M. P. Ångsal och M. Öhman. 2018. Den ljusnande framtid. Om arbetslivsanknytning i humanistisk utbildning. Rapport 3. Humtank, s. 21–27.
 - 25 F. Forsberg Lundell och R. Viklund. 2017. På jakt efter framtidens kompetenser. Om humanioras potential på arbetsmarknaden. Rapport 2. Humtank. I. Hammar, M. P. Ångsal och M. Öhman. 2018. Den ljusnande framtid. Om arbetslivsanknytning i humanistisk utbildning. Rapport 3. Humtank.
 - 26 T.ex. S. Fölster, J. Kreicbergs och M. Sahlén. 2011. Konsten att strula till ett liv. Om ungdomars irrvägar mellan skola och arbete. Stockholm: Svenskt näringsliv.
 - 27 I. Hammar. 2021. Humanistisk kunskap och kompetens. En rapport om alumnens nytta av studier i humaniora och teologi, Humanistiska och teologiska fakulteterna. Lund: Lunds universitet.
 - 28 Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige. Regeringens proposition 2020/21:60. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
 - 29 För en kommentar avseende utmaningsdriven forskning, se S. Sörlin. 2021. "Forskning, frihet, framtid. Ny forskningsproposition i Sverige". Forskningspolitikk 1, s. 12–16.
 - 30 Se A. Ekström och S. Sörlin. 2012. Alltings mått. Humanistisk kunskap i framtidens samhälle. Stockholm: Norstedts.
 - 31 P. Svensson m.fl. 2019. Humanistisk infrastruktur. Stockholm: Riksbankens Jubileumsfond.
 - 32 Se S. Sörlin. 2018. "Humanities of transformation. From crisis and critique towards the emerging integrative humanities". Research Evaluation, 27(4), s. 287–297.
 - 33 Högskoleverket. 2007. Att utvärdera tvärvetenskap – reflektioner utifrån Högskoleverkets utvärderingar 2001–2005. Rapport 2007:34 R. Stockholm: Högskoleverket.
 - 34 Vetenskap & Allmänhet. 2019. Vetenskapen i Samhället – resultat från SOM-undersökningen 2019. VA-rapport 2020:2. Stockholm: Vetenskap & Allmänhet, s. 14–16.
 - 35 G. Bohlin och M. Bergman. 2019. Jag vill, men hinner inte! Forskares syn på kommunikation och öppen vetenskap. VA-rapport 2019:8. Stockholm: Vetenskap & Allmänhet.
 - 36 Det bör påpekas att humaniora inte har en publiceringskultur, utan att normer, traditioner och villkor skiljer sig såväl mellan som inom humanistiska ämnen. Själva mångfalden kan ses som en styrka. Se t.ex. I. Hammar. 2020. "Humanioras pluralistiska publiceringslandskap är dess styrka", Humtank, 1/4: <http://humtank.se/humanioras-pluralistiska-publiceringslandskap-ar-dess-styrka/>.

Om publiceringsspråk och publiceringskulturer, se även L. Salö och O. Josephson. 2014. "Parallellspråkighet vid svenska universitet och högskolor". I F. Gregersen (red.). Hvor parallellt. Om parallellspråkighet på Nordens universitet, s. 261–322. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
 - 37 Många svenska lärosäten har också språkpolicyer, där bland annat frågor om språk i publicering behandlas. Se t.ex. S. Karlsson. 2020. Språkpolitik vid svenska universitet och högskolor. Stockholm: Språkrådet.
 - 38 Jfr G. Nelhans och P. Eklund. 2015. Resursfördelningsmodeller på bibliometrisk grund vid ett urval svenska lärosäten. Borås: Högskolan i Borås.
 - 39 Karlstads universitet. 2020. KuFo's Publication Strategy (2020–2022). Dnr HS2022/222. Karlstad: Karlstads universitet.
 - 40 Kriterium. U.d. Om Kriteriums syfte och funktion. Uri: <https://www.kriterium.se/site/about/>
 - 41 Liknande initiativ finns, exempelvis Stockholm University Press.
 - 42 Se t.ex. B. Hammarfelt och S. de Rijcke. 2015. "Accountability in context: Effects of research evaluation systems on publication practices, disciplinary norms, and individual working routines in the Faculty of Arts at Uppsala University", Research Evaluation 24 (1), s. 63–77. För en kommentar om bruket av Web of Science, se A. Ekström. 2016. "Web of Science eller Web of Society?" Forskningspolitikk 3, s. 4–5.
 - 43 Se t.ex. S. Rider, Y. Hasselberg och A. Waluszewski (red.). 2013. Transformations in Research, Higher Education and the Academic Market. The Breakdown of Scientific Thought. New York: Springer. Se också första numret av tidskriften Confero (1–1, 2013) med temat "Managing by measuring. Academic knowledge production under the ranks". Om hur sådana förändringar påverkar akademiskt arbete, se även Y. Hasselberg, 2012. Vetenskap som arbete. Normer och arbetsorganisation i den kommodifierade vetenskapen. Stockholm: Gidlunds. Om hur detta kan påverka doktorander och forskare tidigt i karriären, se A. Peixoto, 2014. De mest lämpade – en studie av doktoranders habituering på det vetenskapliga fältet. Göteborg: Göteborgs universitet.
 - 44 Vetenskapsrådet. 2019. Forskningsöversikt 2019. Humaniora och samhällsvetenskap. Stockholm: Vetenskapsrådet.
 - 45 H. Malmström och D. Pecorari. 2022. Språkval och internationalisering.

- Svenskans och engelskans roll inom forskning och högre utbildning. Rapporter från Språkrådet 19, s. 32–39.
- 46 Jfr U. Lundberg. 2020. "Fragmentering och kris? Humanioras status och ställning i samhällsdebatten speglad genom Under strecket". I J. Heuman, J. Sandström och S. Widmalm (red.). Ombärliga samtal. Humaniora och samhällsvetenskap i svensk offentlig debatt, s. 141–183. Göteborg: Daidalos. J. Östling. 2020. "Offentlighetens kunskapsarenor. Historiska reflexioner över samtiden". I J. Heuman, J. Sandström och S. Widmalm (red.). Ombärliga samtal. Humaniora och samhällsvetenskap i svensk offentlig debatt, s. 119–140. Göteborg: Daidalos. J. Östling, K. Bernhardsson, J. Björkman och J. Olsson. 2016. Kunskapens nya rörelser. Framtidens humanistiska och samhällsvetenskapliga samverkan. Stockholm: Kungliga Vitterhetsakademien.
 - 47 Se projektet "Varför så dålig hum om humaniora", Vetenskap & Allmänhet. U.d. ViS – Vetenskapen i samhället. <https://v-a.se/vis/>
 - 48 T.ex. L. G. Johansson, D. Budtz Pedersen och F. Stjernfelt. 2018. Humanistiske universitetsforskernes vidensformidling og videnssamarbejde. Aalborg: Humanomics Research Centre, Institut for Kommunikation, Aalborg Universitet. J. E. Myhre. 2011. Kunnskapsbærerne 1811–2011: Akademikere mellom universitet og samfunn. Oslo: Unipub.
 - 49 Se M. Benner och S. Sörlin. 2015. Samverkansuppgiften i ett historiskt och institutionellt perspektiv. Vinnova VA 2015:02. Stockholm: Vinnova. S. Widmalm. 2019. "Vad vi talar om när vi talar om samverkan". I A. Brechenbauer, M. Grafström, A. Jonsson och M. Klintman (red.). Kampen om kunskapen. Akademi och praktik, s. 31–38. Stockholm: Santérus.
 - 50 Se L. Runefelt och P. Ragnerstam. 2019. Humaniora i samhället. Om behovet av ett breddat samverkansbegrepp. Rapport 5. Humtank. U. Bjare och E. Perez Vico. 2021. "Föreställningar om samverkan. Hur visioner om lärosätenas roll i samhället tagit sig uttryck i högskolelagen". I L. Salö (red.). Humanvetenskapernas verkningar. Kunskap, samverkan, genomslag, s. 251–280. Stockholm: Dialogos. M. Grafström, A. Jonsson och M. Klintman. 2020. "Från folkbildning till kunskapsproduktion – samverkan mellan akademi och samhälle". I M. Alvesson och S. Sveningsson (red.). Ledning och snedstyrning i högskolan, s. 219–242. Lund: Studentlitteratur.
 - 51 Se L. Salö (red.). 2021. Humanvetenskapernas verkningar. Kunskap, samverkan, genomslag. Stockholm: Dialogos.
 - 52 Se J. Heuman, J. Sandström och S. Widmalm (red.). 2019. Ombärliga samtal. Humaniora och samhällsvetenskap i svensk offentlig debatt. Göteborg: Daidalos. J. Östling, A. Jansson och R. Svensson Stringberg (red.). 2022. Humanister i offentligheten. Kunskapens aktörer och arenor under efterkrigstiden. Göteborg: Makadam.
 - 53 Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. Regeringens proposition 2016/17:50. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
 - 54 L. Runefelt och P. Ragnerstam. 2019. Humaniora i samhället. Om behovet av ett breddat samverkansbegrepp. Rapport 5. Humtank.
 - 55 Se B. Hammarfelt. 2021. "Samverkans ovissa värde. Samhällelig interaktion som merit i nationalekonomi och historia". I L. Salö (red.). Humanvetenskapernas verkningar. Kunskap, samverkan, genomslag, s. 281–306. Stockholm: Dialogos.
 - 56 Se t.ex. Medicinska fakulteten, Linköpings universitet. U.d. Vägledning till Dig som ansöker om kompetensprövning för befordran till universitetslektor. https://old.liu.se/medfak/om-oss/styrelse_namnder/anstallningsnamnd/befordran-till-universitetslektor/1.793905/VgledningtillDigsomanskerommeritprvningtfrbefordrantilluniversitetslektor.pdf
 - 57 Se t.ex. Medicinska fakulteten, Linköpings universitet. U.d. Vägledning till Dig som ansöker om meritprövning för befordran till professor. https://old.liu.se/medfak/om-oss/styrelse_namnder/anstallningsnamnd/befordran-till-professor/1.793906/VgledningtillDigsomanskerommeritprvningtfrbefordrantillprofessor.pdf
 - 58 T.ex. J. Sjölund. 2022. "Humanistiska utbildningar nedläggningshotade i Gävle". Humtank 14/3. <http://humtank.se/humanistiska-utbildning-ar-nedlaggningshotade-gavle/>
 - 59 S. Ahmed. 2007. "You end up doing the document rather than doing the doing. Diversity, race equality and the politics of documentation". Ethnic and Racial Studies 30(4), s. 590–609.
 - 60 Se A. Brechenbauer, M. Grafström, A. Jonsson och M. Klintman (red.). 2019. Kampen om kunskapen: Akademi och praktik. Stockholm: Santérus. J. Heuman, J. Sandström och S. Widmalm (red.). 2019. Ombärliga samtal. Humaniora och samhällsvetenskap i svensk offentlig debatt. Göteborg: Daidalos. L. Salö (red.). 2021. Humanvetenskapernas verkningar. Kunskap, samverkan, genomslag. Stockholm: Dialogos.
 - 61 L. Runefelt och P. Ragnerstam. 2019. Humaniora i samhället. Om behovet av ett breddat samverkansbegrepp. Rapport 5. Humtank.
 - 62 H. Östh Gustafsson. 2021. "Humaniora bortom politikens festtalsklicheer", Curie 12/4. <https://www.tidningencurie.se/kronikor/humaniora-bortom-forskningspolitikens-festtalsklicheer/>

humtank.se

Webbplats: humtank.se · E-post: info@humtank.se · Twitter: [@HumtankSverige](https://twitter.com/HumtankSverige) · Facebook: facebook.com/humtank

2022